

ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРУКТУРИ УГРУПОВАННЯ ПТАХІВ ДОЛИНИ СЕРЕДНЬОЇ ТЕЧІЇ р. УЖ У ЗАКАРПАТТІ У ГНІЗДОВИЙ ПЕРІОД

Станкевич-Волосянчук О.І.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кафедра зоології

Аналіз літературних джерел щодо птахів долини р. Уж у Закарпатті свідчить про більше фауністичний ухил таких робіт (Портенко, 1950; Струатман, 1963; Луговой та ін., 1993; Луговой, Потіш, 1998). Роботи, які б розкривали питання структури населення птахів долини Ужа, окрім ділянки, що знаходиться у межах Ужгорода (Станкевич-Волосянчук, 2012), нам не відомо. Однак саме вивчення структури населення птахів дає уяву про умови та екологічну ємність середовища існування видів.

Наші дослідження птахів долини середньої течії р. Уж були проведені у гніздовий період (з квітня по червень включно) протягом 2016-2018 років. Дослідження велись маршрутним методом (Равкин, Челинчев, 1990). Всього пройдено 31 км маршруту.

За результатами проведених досліджень у долині середньої течії Ужа, яка включає в себе дуже різноманітні ландшафти – власне річку Уж, прибережну смугу деревних та чагарникових заростей, агроландшафти, лісові масиви та населені пункти, було обліковано 71 вид птахів. Щільність населення птахів у цей період становить 839,65 ос./км². Багаточисельним видом долини нижньої течії р. Уж виявився шпак (*Sturnus vulgaris*) – 162 ос./км². Субдомінантами є чисельні види синиця велика і зяблик (по 10,2 %). Частка інших 13 чисельних видів складає 41,6 % (див. табл.). Звичайними видами населення долини середньої течії річки Уж є 37 видів птахів, їхня частка в угрупованні складає 18,3 %. Рідкісних видів 13 (0,67 %), ще 4 види дуже рідкісних (0,03 %) – одуд (*Upupa epops*), баранець звичайний (*Gallinago gallinago*), дятел білоспинний (*Dendrocopos leucotos*), рибалочка голубий (*Alcedo attis*).

Гніздове населення птахів долини середньої течії р. Уж представлене 37 видами гніздових птахів (52,1 % від усього населення птахів), які на зимівлю відлітають на південь, 28 видами гніздових осілих птахів (39,4 %), блукаючими видами, які протягом теплого періоду року час від часу трапляються у цій частині Ужа, однак відомості про їхнє тут гніздування відсутні – їх 4 (5,6 %), та 2 залітними видами (2,9 %), які рідко навідуються до цього біотопу.

За ландшафтним аспектом птахи досліджуваної території розподіляються таким чином: лісові види – 34 (вони домінують і їхня частка складає 47,9 %), лісостепові, які надають перевагу рідколіссям чи відкритим просторам, з помірною присутністю дерев та чагарників – 14 (19,7 %), птахи водно-болотного комплексу, які включають в себе, як водоплавні, так і навколоводні та болотні види птахів – 11 (15,5 %), птахи антропогенних ландшафтів, присутність яких пояснюється щільною урбанізованістю долини

річки – 9 видів (12,7 %), а також степові, які обирають для себе поля та пустирища – 3 види (4,2 %).

За типом гніздування населення птахів долини середньої течії Ужа поділяється на наземногніздні (домінуюча група – 16 видів, їхня частка складає 24,2 % від усіх видів населення птахів, які тут гніздяться), кроногніздні (14 видів, 21,2 %) та дуплогніздні (14 видів, 21,2 %), які займають рівні частки у гніздовому населенні птахів долини середньої течії Ужа, чагарникові види (їх 12, частка від усього пташиного населення 18,2 %), антропогніздні, які гніздяться винятково на антропогенних спорудах, або віддають таким перевагу (9 видів, 13,6 %) та 1 норний вид, частка 1,6 %.

Гніздове населення птахів досліджуваної території представлено переважно видами зоофагами (41 вид, частка 57,7 %) та поліфагами (23 види, 32,4 %). Частка фітофагів у цьому орнітоугрупованні незначна (всього 7 видів, 9,8 %). Левова частка видів є комахоїдними, плотоїдними та тими, що харчується рибою й іншими гідробіонтами. Частина видів – поліфаги: влітку харчуються переважно їжею тваринного походження, а з осені переходять на плоди та насіння.

За походженням фауни птахи долини середньої течії Ужа поділяються на транспалеарктичні види – які зустрічаються широко на усій території Палеарктики із заходу на схід, із півночі на південь, походження яких невизначене чи розмите (таких 30 видів, їхня частка 42,3 %), європейські (види європейських широколистяних лісів, їх є 24, частка 33,8 %), середземноморські (7 видів, частка 9,8 %), китайські та тайгові (раніше їх називали сибірськими) – по 3 види, частка 4,3 %, монгольські та тибетські (гірські) – по 2 види, частка в населенні птахів 2,9 %.

Аналіз структури населення птахів долини середньої течії р. Уж дозволив з'ясувати, що головними чинниками формування видового різноманіття та особливостей структури населення птахів долини середньої течії р. Уж є: 1) власне русло річки та її прибережні оселища; 2) генетичний тип ландшафту та географічна широта місцевості, що визначають особливості мезоклімату; 3) загальна продуктивність та структурна неоднорідність (мозаїчність) середовища – водотік, заплава, ліси, лука, антропогенні ландшафти); 4) рівень антропогенної трансформації довкілля (наявний але незначний відсоток агро- та урболандшафтів на території досліджень).